

**PROBATSIIYA HISOBIDAGI SHAXSLAR TOMONIDAN SODIR
ETILADIGAN MA'MURIY HUQUQBUZARLIKLAR VA ULARNING
PROFILAKTIKASINI TAKOMILLASHTIRISH**

Umaraliyeva Dilshoda Nabijonovna

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi Huquqbuzarliklar profilaktikasi

kafedrası katta oqituvchisi

Fozilov Sharifjon Umarbek o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti

Toshkent sh.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20589441>

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada probatsiya nazoratida turgan shaxslar tomonidan sodir etiladigan ma'muriy huquqbuzarliklarning kriminologik tabiati va ularning profilaktikasini tashkil etishning o'ziga xos ma'muriy-huquqiy xususiyatlari kompleks tahlil qilingan. Jinoyat va ma'muriy huquq normalarining o'zaro kesishuvi nuqtai nazaridan, mahkumlarning jazoni o'tash tartibini buzishi, jamoat tartibiga qarshi qaratilgan ma'muriy qoidabuzarliklari hamda ularni bartaraf etish mexanizmlari o'rganilgan. Maqolada huquqni muhofaza qiluvchi organlar (xususan, profilaktika inspektorlari va probatsiya xizmati) hamkorligini raqamli axborot tizimlari ("E-Ma'muriy ish" va "E-Probatsiya") orqali avtomatlashtirish, elektron kuzatuv vositalariga qasddan shikast yetkazganlik uchun ma'muriy javobgarlikni kuchaytirish yuzasidan O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksini takomillashtirish bo'yicha aniq ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: probatsiya xizmati, ma'muriy huquqbuzarlik, ma'muriy javobgarlik, jazoni o'tash tartibi, profilaktika inspektori, raqamli monitoring, elektron bilaguzuk, ijtimoiy rehabilitatsiya, E-Ma'muriy ish.

Аннотация: В данной научной статье проводится комплексный анализ криминологической природы административных правонарушений, совершаемых лицами, находящимися под пробационным контролем, и специфических административно-правовых особенностей организации их профилактики. С точки зрения пересечения норм уголовного и административного права изучены нарушения порядка отбывания наказания осужденными, административные правонарушения против общественного порядка и механизмы их устранения. В статье разработаны конкретные научно-практические предложения по автоматизации взаимодействия правоохранительных органов (в частности, инспекторов профилактики и службы пробации) через цифровые информационные системы («Е-Административное дело» и «Е-Пробация»), а также по совершенствованию Кодекса Республики Узбекистан об административной ответственности в части усиления ответственности за умышленное повреждение электронных средств слежения.

Ключевые слова: служба пробации, административное правонарушение, административная ответственность, порядок отбывания наказания, инспектор профилактики, цифровой мониторинг, электронный браслет, социальная реабилитация, Е-Административное дело.

Abstract: This scientific article provides a comprehensive analysis of the criminological nature of administrative offenses committed by persons under probation control and the specific administrative and legal features of organizing their prevention. From the perspective of the intersection of criminal and administrative law norms, violations of the procedure for serving a sentence by convicts, administrative offenses against public order, and mechanisms for their elimination are studied. The article develops specific scientific and practical proposals for automating the cooperation of law enforcement agencies (in

particular, prevention inspectors and the probation service) through digital information systems ("E-Administrative Case" and "E-Probation"), as well as for improving the Code of the Republic of Uzbekistan on Administrative Liability in terms of strengthening responsibility for deliberate damage to electronic tracking devices.

Keywords: probation service, administrative offense, administrative liability, procedure for serving a sentence, prevention inspector, digital monitoring, electronic bracelet, social rehabilitation, E-Administrative Case.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida jinoyat qonunchiligini insonparvarlashtirish va jazolarni erkinlashtirish siyosati natijasida ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lmagan jazolarning (axloq tuzatish ishlari, ozodlikni cheklash, majburiy jamoat ishlari va muayyan huquqdan mahrum qilish) ulushi yildan-yilga ortib bormoqda. Bunday jazolarni ijro etish Probatsiya xizmati zimmasiga yuklatilgan bo'lib, bu muassasaning faoliyati nafaqat jinoyat-ijroiya huquqi, balki ma'muriy huquq doirasida ham chuqur tahlilni talab etadi.

Amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, probatsiya hisobiga olingan shaxslar har doim ham qonunga itoatkor xulq-atvor namoyish etavermaydi. Ularning ma'lum bir qismi probatsiya nazorati ostida bo'la turib, jamoat tartibiga qarshi (mayda bezorilik, spirtli ichimliklar iste'mol qilish), boshqaruv tartibiga qarshi (ichki ishlar organlari xodimlarining qonuniy talablariga bo'ysunmaslik) hamda probatsiya qoidalarini to'g'ridan-to'g'ri buzish bilan bog'liq ma'muriy huquqbuzarliklarni sodir etadilar [1]. Ushbu huquqbuzarliklarning barvaqt profilaktikasini ta'minlash hamda probatsiya va huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'linmalarining o'zaro hamkorligini to'g'ri ma'muriy-huquqiy tartibga solish orqaligina jazo muqarrarligi tamoyilini to'laqonli ro'yobga chiqarish mumkin. Shu nuqtai nazardan, probatsiya nazoratidagi shaxslarga nisbatan ma'muriy ta'sir choralari qo'llash amaliyoti va

qonunchilikdagi bo'shliqlarni bartaraf etish g'oyat dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi.

MAVZUNING DOLZARBLIGI VA MUAMMONING O'RGANILGANLIK DARAJASI

Probatsiya hisobidagi shaxslarning xulq-atvori ustidan ma'muriy va protsessual nazorat olib borish masalalari huquqshunoslik fanining muhim yo'nalishlaridan biridir. Respublikamizda ma'muriy javobgarlikning umumiy asoslari va profilaktika instituti X.T. Odilqoriyev, O.T. Xusanov hamda boshqa olimlar tomonidan batafsil o'rganilgan [3]. Biroq, bugungi kungacha probatsiya xizmati hisobida turgan mahkumlarning ma'muriy-huquqiy maqomi, ularning elektron monitoring vositalariga (bilaguzuklarga) zarar yetkazish holatlarining ma'muriy-huquqiy kvalifikatsiyasi va idoralararo raqamli integratsiya masalalari kompleks tarzda, maxsus monografik yo'nalish sifatida o'rganilmagan.

Statistik ma'lumotlarga nazar tashlasak, probatsiya hisobidagi mahkumlar tomonidan sodir etilgan qayta jinoyatlarning aksariyati avvalroq jamoat tartibiga qarshi qaratilgan mayda ma'muriy huquqbuzarliklardan boshlangan. Ya'ni, ma'muriy huquqbuzarlik jinoyatning qadamjosidir. Shunday ekan, ma'muriy profilaktika ta'sir choralarning o'z vaqtida, raqamli texnologiyalar orqali shaffof va qat'iy qo'llanilishi shaxsning takroran og'ir jinoyat sodir etishiga barham beradigan eng samarali mexanizmdir.

ASOSIY QISM (Tahliliy va ilmiy yondashuvlar)

1. Probatsiya nazoratidagi shaxslar tomonidan sodir etiladigan ma'muriy huquqbuzarliklarning tabiati Probatsiya nazoratida turgan shaxs o'zining fuqarolik huquqiy maqomini qisman saqlab qoladi, biroq unga nisbatan sud tomonidan ma'lum cheklovlar o'rnatiladi. Mahkumlar tomonidan sodir etiladigan ma'muriy huquqbuzarliklarni huquqiy tabiatiga ko'ra shartli ravishda uchta yirik guruhga ajratish mumkin:

• **Jamoat tartibiga va aholi sog‘lig‘iga qarshi huquqbuzarliklar:**

Jamiyatdan ajratilmaganligi sababli, ayrim mahkumlar spirtli ichimliklar yoki psixoaktiv moddalar iste‘mol qilish, jamoat joylarida mayda bezorilik sodir etishga (O‘zbekiston Respublikasi MJtK 183, 187, 190-moddalari) moyil bo‘ladilar.

• **Probatsiya xizmatini o‘tash tartibini qasddan buzish:** Sud

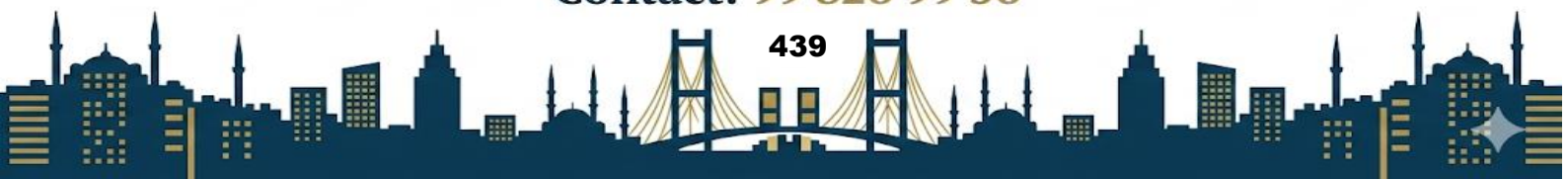
belgilagan vaqtlarda yashash joyida bo‘lmaslik, ruxsatsiz yashash yoki ish joyini o‘zgartirish yoxud majburiy jamoat ishlarini bajarishdan asossiz bo‘yin tovlash. Jinoyat-ijroiya kodeksi (JIK) va O‘zbekiston Respublikasi MJtK qoidalariga binoan, bu holatlar dastlab probatsiya inspektorining rasmiy ogohlantirishi bilan baholanadi. Agar huquqbuzarlik tizimli xarakter olsa, mahkumning jazosi og‘irroq turdagi jazo (masalan, ozodlikdan mahrum qilish) bilan almashtiriladi [4].

• **Nazorat vositalariga qasddan shikast yetkazish:** Ozodlikni

cheklash jazosini o‘tayotgan mahkumlarga kiygizilgan elektron kuzatuv bilaguzuklarini o‘zboshimchalik bilan yechishga urinish yoki ularni texnik jihatdan buzish holatlari. Bugungi kunda bu amaliyotdagi eng o‘tkir masalalardan biridir.

2. Ma‘muriy-huquqiy bo‘shliqlar va kvalifikatsiya (saralash)

muammolari Kuzatuv amaliyoti va huquqiy holatni o‘rganish shuni ko‘rsatmoqdaki, elektron bilaguzuklarga qasddan zarar yetkazganlik uchun ma‘muriy yurisdiksiya organlari va sudlar turli xil yondashuvlarni qo‘llamoqdalar. Ba‘zi hollarda bu qilmish MJtKning 61-moddasi (Oz miqdorda talon-toroj qilish yoki davlat mulkiga qasddan shikast yetkazish) bilan, boshqa hollarda esa 194-modda (Ichki ishlar organlari xodimining qonuniy talablariga bo‘ysunmaslik) bilan malakalanmoqda [1]. Biroq, elektron bilaguzuk shunchaki davlat mulki emas, balki odil sudlovni ijro etishni ta‘minlovchi maxsus texnik vositadir. Uni buzish –

bevosita sud qarori ijrosini chetlab o'tishga va nazoratdan yashirinishga urinish hisoblanadi. Shu sababli, mavjud ma'muriy qonunchilikda ushbu vositalarga zarar yetkazganlik uchun alohida modda mavjud emasligi amaliyotda jazo muqarrarligini susaytirmoqda.

3. Profilaktika inspektorlari va Probatsiya xizmatining hamkorligi

Probatsiya nazoratidagi shaxslarning ma'muriy huquqbuzarliklar sodir etishiga yo'l qo'ymaslik faqat probatsiya inspektorining vazifasi emas. Jinoyat-ijroiya qonunchiligi va idoraviy hujjatlarga asosan, bu jarayonda hududiy profilaktika inspektori ham teng huquqli profilaktik nazoratni amalga oshirishi shart [5].

- **Hamkorlikdagi nazorat:** Profilaktika inspektori o'z ma'muriy hududida yashovchi barcha probatsiya hisobidagi shaxslarni taniydi. Kechki va tungi patrullik vaqtida, agar probatsiya xodimi jismonan barcha mahkumlarni aylanib chiqishga ulgurmasa, profilaktika inspektori ularning yashash manzilida bor-yo'qligini tekshirish vakolatiga ega.

- **Ijtimoiy reabilitatsiya va moslashuv:** Ma'muriy-huquqiy choralardan tashqari, probatsiya hisobidagi, ishsiz yoki psixologik ko'makka muhtoj shaxslarga mahalla raislari, profilaktika inspektorlari va probatsiya xodimlari hamkorligida doimiy ijtimoiy ko'mak berilishi lozim. Aks holda, ochiq jamiyatda ish topa olmagan mahkum iqtisodiy qiyinchilik sababli yana mulkiy huquqbuzarliklarga (mayda o'g'rilik, firibgarlik) qo'l uradi.

4. Raqamlashtirish – profilaktikaning asosiy detektori sifatida Bugungi kunda qonuniylikni ta'minlash va qog'ozbozlikni kamaytirishning yagona yo'li bu IT-texnologiyalardir. Ichki ishlar vazirligi tizimida "E-Probatsiya" tizimi faoliyat ko'rsatmoqda. Ammo uning ma'muriy huquqbuzarliklarni qayd etuvchi "E-Ma'muriy ish" hamda sudlarning "E-Sud" tizimlari bilan integratsiyasi hali to'liq yakunlanmagan. Misol uchun, Buxoro viloyatida probatsiya hisobida turgan mahkum Toshkent shahriga ruxsatsiz borib, yo'l harakati qoidalarini (YHQ)

buzganligi yoki mayda bezorilik qilganligi uchun ma'muriy javobgarlikka tortilsa, "E-Ma'muriy ish" tizimiga kiritilgan bayonnoma avtomatik tarzda "E-Probatsiya"ga belgi (Notification) bermaydi. Natijada probatsiya inspektori o'z mahkumining boshqa hududda huquqbuzarlik sodir etganidan bexabar qoladi va unga nisbatan qat'iy chora (jazoni almashtirish masalasi) ko'rilmaydi [7]. Axborot almashinuvining bunday uzilishi ma'muriy huquqbuzarliklarning barvaqt oldini olishga katta to'siqdir.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan ilmiy-tahliliy izlanishlar shuni ko'rsatadiki, probatsiya nazoratidagi shaxslar tomonidan sodir etiladigan ma'muriy huquqbuzarliklar takroriy jinoyatchilikning asosi hisoblanadi. Ularning profilaktikasi ichki ishlar organlarining turli sohaviy xizmatlari hamkorligini, aniq ma'muriy-huquqiy normalarni va zamonaviy raqamli axborot tizimlarini uzluksiz qo'llashni talab etadi.

Mavjud amaliy va huquqiy muammolarni bartaraf etish hamda jazolarni ijro etish sifatini oshirish yuzasidan quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksini (MJtK) yangi maxsus modda bilan to'ldirish. Unga "Probatsiya nazoratini amalga oshirish va odil sudlovni ta'minlash maqsadida qo'llaniladigan elektron monitoring (kuzatuv) vositalariga qasddan shikast yetkazish, ularning ishlashiga texnik xalaqit berish yoki ruxsatsiz yechish" degan normani kiritish va ushbu qilmish uchun qat'iy ma'muriy qamoq (15 sutkagacha) yoki eng yuqori darajadagi jarima sanksiyalarini belgilash zarur. Bu norma elektron vositalarni buzish holatlarining aniq ma'muriy kvalifikatsiyasini yuzaga keltiradi.

Ikkinchidan, IIV axborot markazi tomonidan "E-Probatsiya" va "E-Ma'muriy ish" (shu jumladan "Ma'muriy amaliyot" YHQ) yagona elektron

platformalarini to'liq integratsiya qilish (API). Agar probatsiya hisobida turgan shaxs respublikaning istalgan nuqtasida biror bir ma'muriy huquqbuzarlik sodir etib, uning nomiga ma'muriy bayonnoma rasmiylashtirilsa, "E-Probatsiya" tizimida tegishli probatsiya inspektoriga o'sha soniyaning o'zida "Qizil signal" (ogohlantirish) kelib tushishini avtomatlashtirish lozim.

Uchinchidan, JIK va profilaktika xizmati yo'riqnomalariga o'zgartirish kiritib, probatsiya hisobidagi shaxslarni tekshirishni (ayniqsa chekka hududlarda) bevosita hududiy profilaktika inspektorining xizmat plansheti orqali masofadan amalga oshirish vakolatini kengaytirish. Bunda mahkum profilaktika inspektori orqali (Face-ID tekshiruvidan o'tib) probatsiya xizmatiga o'z yashash joyidan onlayn tarzda tasdiq yuborish amaliyotini qonuniylashtirish kerak. Bu probatsiya inspektorlarining jismoniy ish hajmini pasaytiradi.

To'rtinchidan, probatsiya nazoratidagi shaxslarga nisbatan qo'llaniladigan intizomiy va ma'muriy jazolarni ko'rib chiqish jarayonida ijtimoiy reabilitatsiya prinsiplarini kuchaytirish. Mahalliy hokimiyat organlari va Probatsiya xizmati hamkorligida ish topishda qiynalayotgan va shuning ortidan huquqbuzarlik sodir etishga moyil bo'lgan mahkumlar uchun davlat korxonalari va klasterlar tizimida belgilangan (krotali) bo'sh ish o'rinlarini zaxiraga olish mexanizmini to'liq qonun darajasida ishga tushirish.

Xulosa qilib aytganda, probatsiya xizmati doirasidagi faoliyatni ma'muriy-huquqiy jihatdan mukammal tartibga solish, profilaktika tizimiga raqamli innovatsiyalarni keng joriy etish orqali jinoyat sodir etgan shaxslarni jamiyatga to'g'ri yo'naltirishga va jamoat xavfsizligini ta'minlashga to'liq erishish mumkin.

REFERENCES:

1. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. – URL: <https://lex.uz/docs/97664>.

2. O‘zbekiston Respublikasining Jinoyat-ijroiya kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL:

<https://lex.uz/docs/111466>.

3. Xusanov O.T., Odilqoriyev X.T. Ma’muriy huquq: Darslik. – Toshkent: TDYUU nashriyoti, 2021. – 412 b.

4. O‘zbekiston Respublikasining "Probatsiya to‘g‘risida"gi Qonuni, 07.08.2023 yildagi O‘RQ-861-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. – URL: <https://lex.uz>.

5. Ismoilov Sh. A. Ma’muriy huquqbuzarliklar profilaktikasida huquqni muhofaza qiluvchi organlarning o‘zaro hamkorligi: Yuridik fanlar doktori (DSc) diss. avtoref. – Toshkent: O‘zR IIV Akademiyasi, 2023. – 72 b.

6. Xudoyberdiyev A.A. Ma’muriy ishlarni yuritish kafolatlari va huquqni qo‘llash amaliyoti // Huquq va burch. – Toshkent, 2024. – № 9. – B. 28-34.

7. Qurbonov M. M. Raqamlashtirish sharoitida ma’muriy ishlarni yuritishning o‘ziga xos xususiyatlari // O‘zbekiston qonunchiligi tahlili. – Toshkent, 2024. – № 2. – B. 15-22.

